

שבוע טוב

Číslo 61/5768

27.prosinec 2007

Výklad sidry Šemot (Exodus 1,1 – 6,1)

Kniha Berešit (Gn) končí Josefovou smrtí, kniha Šemot začíná po smrti všech bratrů, na začátku egyptského útlu.

Z předchozí paraši víme, že Josef udělal všechno pro to, aby byl židovský lid uchráněn negativního egyptského vlivu; i Jakov poslal Jehudu předem do Gošen, aby tam zřídil domy učení- celá Jakovova rodina se snažila udělat maximum, aby jejich způsob života zůstal nedotčen v Egyptě, jako byl v Kenaanu. Proto kniha Šemot (Ex) začíná „Toto jsou jména...“. Podle rb.Hirsche je slovo „šem-jméno“ příbuzné se „šam-tam“, nejen hláskově, ale i významem: stejně jako příslovce „tam“ lokalizuje určité místo, i jméno určuje konkrétní osobu v místě a čase, jako „duchovní souřadnice“ osoby. Verš nám tedy říká, že když Jakovova rodina vstoupila do Egypta, byla duchovně nedotčena- byli rozpoznatelní od Egyptanů, protože byli duchovně jiní. Tak tomu bylo ale jen na začátku; postupem času se začali přizpůsobovat egyptské společnosti.

Tóra říká, že po smrti Josefa a celé jeho generace se Izraelité „převelice rozmnožili- vajišrecu“, takže nový egyptský faraon se obával, aby se nespojili s nepřáteli Egypta. Byl to skutečně nový faraon, který neznal Josefa a jeho zásluhy o Egypt, nebo starý, který se tak jen tvářil, aby si uvolnil ruce od zavazující vděčnosti? Sforno říká, že výraz „vajišrecu“ je příbuzný s „šeracim“ (pejorativní označení nevhodného chování) a znamená, že Izraelité se po vymření generace bratří začali chovat nepatřičně. Midraš podotýká, že zotročení Izraele začalo, až když se Izraelité přestali obřezávat. Tóra nazývá obřízku „ot brit kodeš- znamením svaté smlouvy“; když se Židé přestali obřezávat, dali tím najevo, že nestojí o spojení s B-hem. Za normálních okolností by se faraon necítil ohrožen rozrůstáním Izraelitů, oni však opouštěli svou duchovnost a ztratili ji natolik, že si je už vůbec nespojoval s jejich předky, měl tedy jakousi omluvu pro jejich zotročení.

Midraš říká, že jediným důvodem, proč si vůbec Izraelité zasloužili vysvobození z Egypta, bylo to, že vzdor svému duchovnímu úpadku a uctívání model se nikdy nevzdali své řeči, svých židovských jmen a specifického oděvu. Proto jim B-h dal možnost zasloužit si vysvobození micvou obřízky a

pesachové oběti. Jestliže se ale Izraelité nevzdali své řeči, jmen a oděvu, proč se přestali obřezávat? Je ovšem zásadní rozdíl ztotožnit se s židovstvím jazykem, jménem či oděvem a ztotožnit se obřízkou- to první je osobní volba, to druhé podřízení člověka B-hu, a to je něco jiného než mluvit či oblékat se určitým způsobem. Izraelité chtěli v Egyptě vytvořit vlastní samostatnou identitu, a i když zachovávali některé vnější znaky svého původu, nechtěli se podřít B-hu- a protože se nechtěli podřít Jemu, octli se v područí Egyptanů.

Podobně se to opakovalo v dějinách vícekrát- vždy, když se Židé vzdali svého židovství a pokoušeli se asimilovat s nežidy, výsledkem byla nenávisť a zášť nežidů, vedoucí k tragédii. B-h chce od nás víc, než abychom byli dobrými „hosty“ v jiných zemích, měli bychom vyzařovat Jeho světlo. Antisemitismus je prostředek, jímž nám B-h dává najevo, že ztrácíme svůj raison d'être (opodstatnění existence) a chce nás obrátit směrem k cíli, pro nějž jsme byli stvořeni.

Faraon nařídil zabít mužské novorozence Izraelitů, ale porodní báby Šifra (Jocheved) a Púa (Miriam), jež měly dohled nad porody, se více bály B-ha než faraona a nedělaly, co jim faraon nařídil. Tóra říká, že za to jim B-h požehnal domy: podle chazal jsou těmito „batim-domy“ kněžství (kehuna) a levijství (kmen Levi), jež vzešly z Jocheved, a kralování (malchut), jež vzešlo z Miriam. Stejný verš zdánlivě bez souvislosti říká, že „lid se množil a byl velmi zdatný“.

Hodnota dobrého skutku stojí na tom, jaké účinky má skutek: vykoná-li člověk dobrý čin, který má omezený dosah, i hodnota skutku je omezená. Miriam a Jocheved však podstupovaly obrovské riziko, bály se B-ha a dosah jejich počínání byl nezměrný, proto i B-h maximálně zvýšil hodnotu jejich skutku- děti, jež obě zachránily, byly silné a bylo jich mnoho.

O rodičích Mošeho říká verš „muž z kmene Levi si vzal levijskou ženu“. Mošeho otcem byl Amram, matkou Jocheved. Amram byl vůdčí duchovní postava své generace; jméno Amram je podle Asara Maamerot příbuzné s „omer naki- čistý omer“ (omer je dutá míra= asi 2 čtvrti. Po celých 40 let putování pouští padalo z nebe tolik many, aby každá osoba měla jeden omer. Na omery se měřilo množství mouky při obětech ve svatyni a později v Chrámu). Také Jocheved byla duchovně dokonalá. I když tedy verš mluví, jakoby si obyčejný muž vzal obyčejnou ženu, opak je pravda.

Verš říká o novorozenci Mošem „byl dobrý“- stejným slovem se v Tóře popisuje skryté světlo Stvoření. Spojitost je zdůrazněna i tím, že Moše se narodil 36 let po začátku egyptského zotročení Izraelitů; číslo 36 vždy odkazuje k tomuto světlu, jež při Stvoření svítilo 36 hodin, než bylo skryto. Talmud říká, že při Mošeho narození se celý dům rozsvétlil. Kabalisté píší, že celou dobu, co byl Moše naživu a vedl Židy, až do chvíle, kdy udeřil do skály namísto aby z ní vyvedl vodu slovem, měli Židé možnost napravit Adamův hřích jezení ovoce stromu poznání- Moše působil jako duchovní vodič, stahující na zem ono skryté světlo Stvoření.

Když matka nemohla Mošeho děle skrývat, pokusila se ho zachránit jinak, zhotovila košík z třtiny, vymazala a dítě v košíku dala do rákosí Nilu. Proč Tóra uvádí tak nepodstatný detail, z čeho byl košík? Midraš cituje názor rb.Elazara, že materiál košíku je tu uveden, aby se zdůraznilo, že jde o málo kvalitní levný materiál; Jocheved koupila to nejhorší dříví proto, že si vysoce cenila B-ži požehnání- byla přesvědčena, že Moše přežije, i kdyby ho místo do košíku položila rovnou do vody, neboť má být vysvoboditelem Izraele, jak před jeho narozením prorokovala Mošeho sestra Miriam. Ale proč se potom vůbec namáhala s košíkem? Chápala, že musí utajit zázrak Mošeho přežití, proto bylo nutné zhotovit košík a k tomu účelu posloužil i ten nejlevnější materiál. I Mošeho narození bylo utajené, narodil se o 3 měsíce dřív, než měl být řádný termín porodu.

Moše, vychovaný ve faraonově paláci, chápal své jedinečné postavení – egyptský princ a současně Žid- jako prostředek k záchraně svého lidu. Ale když zabil egyptského dozorce, jenž tloukl Žida, všechno vzalo za své; z prominenta stal se štvancem a musel uprchnout z Egypta. Pronásledován faraonem, daleko od svého trápeného lidu, neschopný „zřetelně mluvit“ je Moše tím nejméně pravděpodobným člověkem, jenž vysvobodí Izraelity; na rozdíl od svého bratra Aharona, který byl také potomkem Amrama a Jocheved, ale sdílel útlak a útrapy lidí a byl jimi za to milován a obdivován. Proč tedy padla volba na Mošeho? Moše měl dvojí poslání: 1/ učit Židy, že je B-h, 2/ učit je, že B-h o ně pečuje a že jsou na B-hu ve všem závislí. Moše. Součástí toho bylo také učit bnej jisrael, že on sám, Moše, je nedůležitý, i když je prostředníkem mezi nimi a B-hem, zdůraznit jejich závislost na B-hu- a pro tento úkol byl Moše optimálním člověkem. Říká se, že byl tím nejpokornějším z lidí.

Proč vlastně Moše tak vytrvale odmítá svůj úkol? Je si vědom své nedostatečnosti; tento pocit však se nezakládá na strachu z faraona, ale obav z hloubky duchovního úpadku Izraelitů- Moše se bojí, že je nedokáže přimět k tak důkladné tšuvě, aby si zasloužili zázračné vysvobození. Domníval

se, že B-h je nakonec potrestá za jejich modlářství a že proto se vystupňoval egyptský útlak po neúspěšném Mošeho jednání s faraonem. Ale mylil se- jednak B-h odpustil Izraelitům hřích modlářství, neboť příčinou hříchu byla duchovní nečistota Egypta a jejich dlouhý pobyt tam, a pak také Izraelité udělali úplnou tšuvu, protože o něco dále verš říká „lid uvěřil“ (4:31). Co Moše pokládal za nemožné, v krátkém čase se opravdu stalo.

Jistě je obtížné žít uprostřed hmotně orientované společnosti a nebýt jí časem ovlivněn. Možná Židé nejdříve tlakům vzdorují, jako vzdoroval Josef a jeho bratři, ale postupem času se nutně přizpůsobují, nejdříve v nedůležitých věcech, později i v zásadnějších. B-h to vše bere v úvahu, On zná naše srdce i mysl, ví, co je jen naše vina a co ne tak docela, a jedná s námi podle toho. Slovy jednoho rabína: buď Židé dospějí k rozhodnutí udělat tšuvu sami, nebo je k tomu dovede B-h, svou vlastní cestou.

Moše došel do Midjanu. Tóra říká: „midjanský kněz Jitro měl sedm dcer...“ Jitro byl muž mimořádných schopností a vnímavý k událostem. Když slyšel, co „Egyptan“ (Moše) udělal pro jeho dcery, rozpoznal jeho výjimečnost: ačkoliv Moše musel sejít ze své cesty, aby pomohl jeho dcerám, nežádal za to odměnu ani uznání. Jitro v něm viděl vhodného muže pro jednu ze svých dcer.

Midraš Tanchuma říká, že B-h nedá člověku velikost, dokud si ho neprovede na bezvýznamných věcech; tak tomu bylo i s Mošem- vodil stáda svého tchána daleko do pouště, aby se nepásla na půdě, která patří jinému a B-h viděl jeho zodpovědnost a poctivost. Traktát Šavuot uvádí, že soudce musí brát stejně vážně spor, v němž jde o haléř, jako spor o velkou částku- oba případy jsou stejně důležité. Soudce tedy musí být osoba takové úrovně, že nedělá rozdíly: podstatou je spravedlivé rozhodnutí. Když Moše viděl egyptského dozorce, jak bije Žida, zabil ho bez váhání, protože bylo správné to udělat. Neváhal to udělat, i když tím ohrozil své prominentní postavení (podle midraše viděl svým duchovním zrakem, že Egyptan měl v úmyslu Žida zabít, protože chtěl jeho ženu). Stejně přišel na pomoc Jitrovým dcerám.

V Talmudu se uvádí „micva plodí micvu“, tj. vykonání jedné micvy vyvolá pozitivní energii, jež člověka přivede k vykonání další micvy. Tak to bylo i v Mošeho případě- duchovní energie ho přivedla na místo, kde mohl pomoci Jitrovým dcerám. Talmud říká „vše, co B-h dělá, je k dobrému“: jednoho člověka kousl jedovatý štír a on se rozběhl k řece, aby si vymyl ránu. Když doběhl až k vodě, spatřil, že v řece se topí dítě. Zapomněl na bolest, skočil do vody a dítě vytáhl. Když mu děkovalo, odmítl díky říka „poděkuj tomu štíru, který mě kousl, jinak bych k řece nepřišel“.

Když B-h vyvrátil všechny Mošeho námitky, kvůli nimž odmítal svůj úkol, zbyl ještě jeden morální důvod: ohled na bratra Aharona, který by se mohl cítit odstrčen; teprve když ho B-h ujistil, že Aharon ho

upřímně podpoří ve všem, přijímá Moše svůj ohromný úkol: i v takové chvíli myslí na pocity druhého.

Společně s Aharonem také poprvé předstupuje před faraona a žádá pro svůj lid „aby mohli odejít na vzdálenost tří dnů cesty...“ (5:3). Skutečně myslel jen 3 dny, nebo lhal faraonovi? Lhal proto, že se ho bál, nebo se bál toho, že kdyby řekl pravdu, padla by naděje na jakoukoli svobodu? Vždyť i po těžkých ranách, jež pak dopadaly na

Egypt, se faraon domníval, že Izraelité se z pouště po třech dnech vrátí.

Možná je odpověď ve faraonových slovech na začátku paraši: „...musíme s nimi nakládat moudře...“ Moudrost si obvykle spojujeme s chytrými lidmi dobrých úmyslů, kteří hledají poctivě řešení obtížných situací, tedy pravý opak toho, co chápal pod moudrým zacházením faraon. Proto se mu dostalo odpovědi „míra za míru“. Je v tom poučení pro každého: lze si snad nějakou dobu dělat blázny z lidí, ale z B-ha nikdy, a jak se člověk chová k Němu, přesně tak mu B-h odplatí.

Halachické kodexy

Způsob jednání, chování, celkový postoj Žida v různých životních situacích, ve všech oblastech každodenního života je odvozen z Tóry. To je halacha v širším významu. Prvním zaznamenaným korpusem halachických právních spisů je Mišna. Byla komentována a spolu se svými komentáři se stala základem Talmudu. Obrovský rozsah Talmudu, četnost a nepřehlednost právní argumentace, zdůvodňující závazná rozhodnutí si vynutily potřebu stručnějších výtahů (jen s nejnужnějším právním zdůvodněním), použitelných jako pomůcka každému Židovi v běžném denním životě. Postupně vzniklo mnoho těchto kodexů, jejichž způsob zpracování se většinou řídil strukturou Talmudu a situace zůstávala nadále nepřehledná.

Potřebu sjednotit a uvést pravidla v přehledný systém, logicky uspořádaný, naplnil rabi Josef Karo (1488- 1575). Po pečlivém studiu dřívějších kodexů zvolil za základ díla tři starších autorů : Sefer

haHalachot Izáka ben Jakoba Alfasiho (Rif), Arbaa Turim Jacoba ben Ašera, třetí sloup tvořilo dílo Maimonidovo. Členění látky do čtyř částí převzal Karo z Arbaa Turim: 1/ denní život, šabat, svátky, 2/ rituální zákony 3/ vztahy mezi oběma pohlavími, 4/ občanské a trestní zákony.

Karo žil v galilejském Safedu, jeho kodex postihoval zevrubně zákony a praxi sfaradských Židů. Do prostředí aškenázských Židů jej přenesl a z pohledu aškenázských odlišností doplnil slavný krakovský rabín Moše Isserles (1525- 1572), který svou kompilaci nazval Mapa (=ubrus. Šulchan Aruch=prostřený stůl). K oběma dílům bylo napsáno mnoho komentářů. ŠA v širším smyslu zahrnuje tedy ŠA, Mapu a komentáře k nim. Kodex je prakticky platný dodnes.

R. 1864 vydal uherský rabín Šlomo Ganzfried zestručněný a upravený Kicur Šulchan Aruch, který od té doby vyšel mnohokrát a vychází stále (s aktualizací poznámek) jako zásadní potřebná a používaná příručka a průvodce.

Galerie rabínských autorit

Izák ben Jacob Alfasi, známý jako Rif (1013-1103)

Autor nejvýznamnějšího halachického kodexu před Maimonidovým Mišne Tora.

V jistém smyslu Alfasi uzavíral období geonim; poslední z babylonských geonim Chaj Gaon zemřel, když bylo Alfasimu 25 let. I samotného Alfasiho nazývaly některé dřívější autority gaonem.

Narodil se v Alžíru, v Qal'at Chammad, někdy je proto nazýván „ha-Kalaji“. Podle Abrahama ibn Davida byl žákem Nisima b. Jacoba a Chananela b. Chušiel, ale sám Alfasi je jako své učitele nikde nezmiňuje.

Po letech studia se usadil ve Fezu, odtud jeho příjmení Alfasi či Rif (= rabi Izák Fasi) a zůstal tam až do r. 1088, kdy ho nepřátelé – v jeho 75 letech- udali úřadům a byl nucen uprchnout do Španělska. Po několika měsících v Cordobě odešel do Luceny, kde zůstal až do smrti. Krátce po svém příchodu do Luceny se tam stal roš ješiva, po smrti Izáka b. Juda ibn Ghajat. Nejvýznamnější z jeho

četných žáků byli Josef ibn Migaš, Juda Halevi, Efrajim z Kalat Chamad a Baruch b. Izák ibn Albalia. Před svou smrtí určil Alfasi za svého nástupce Ibn Migaše, přesto, že i jeho vlastní syn Jacob byl význačným učencem. Jeho smrt oplakávali ve svých žalozpěvech mnozí básníci, mj. Moše ibn Ezra, který ho chválí jako muže nedostižně jasného intelektu s břitkým perem, jehož moudrost nemá rovné a předstihuje všechny soupeře, a s tak vroucím náboženským cítěním, jaké lze jen zřídka nalézt.

Alfasi zasvětil svůj život studiu Talmudu a jeho rozšíření mezi nejširší vrstvy. Jeho intelekt dozrál dlouho před příchodem do Španělska, tamní kulturní život ho neovlivnil

Dochovalo se na sta jeho responsí, mnoho z nich napsal ve Fezu, většinou v arabštině. Charakterem i

stylem se podobají responsím babylonských geonim. Alfasiho slávu založil jeho rozsáhlý spis Sefer ha Halachot (nebo také Halachot Rabati). Svým spisem sledoval Alfasi dvojí cíl: 1/ z veškerého halachického materiálu Talmudu zjistit závazná rozhodnutí a podat tak úplný přehled pro orientaci, 2/ připravit výťah z Talmudu a tím usnadnit jeho studium.

Pokud jde o první bod, omezil se na ty části Talmudu, jež byly dosud platné a používané, vypustil ty, jež měly pouze akademický význam. Jeho kodex tedy zahrnuje tři řády: Moed, Našim, Nezikin a samostatné traktáty Berachot a Chulin. I když Alfasi vynechal celé kapitoly, např. zákony pesachové oběti (v traktátu Pesachim) a část traktátu Joma, pojednávající o chrámové bohoslužbě v Den smíření, Alfasi uspořádal zákony roztroušené v řádech Kodašim a Tohorot (např. o mezuzě, tfilin) pod názvem Halachot Ketanot. Sefer Halachot pokrývá 24 talmudických traktátů.

Alfasiho citace z Talmudu jsou často delší než je potřebné k určení rozhodnutí, často citované části vysvětluje. Jeho výklady jsou většinou krátké, v několika případech rozeznatelné jen porovnáním s talmudickým textem. Podrobněji komentuje případy, jež geonim interpretovali různě, rozebírá jejich odlišná stanoviska a podává svou vlastní interpretaci. To občas narušuje strukturu díla a sám Alfasi se za to na několika místech omlouvá. Na druhé straně právě tyto rozsáhlé komentáře zvyšují hodnotu díla.

Do jisté míry se Alfasi řídí Halachot Gedolot, avšak jeho dílo je o mnoho lepší. Halachického materiálu je v jeho díle třikrát či čtyřikrát více než v Halachot Gedolot, agadického ještě více. Alfasi s tímto materiálem zachází volně, často soustřeďuje k sobě výroky týkající se téže věci a roztroušené po celém Talmudu. Nejdříve cituje vždy to, co se vztahuje přímo k dané mišně, pak to, co souvisí volně a nakonec to, co nějak souvisí s podmínkami dané věci. Alfasi cituje z Talmudu všechno, co je nezbytné k zdůvodnění každého zákona a každého názoru (Halachot Gedolot většinou cituje pouze samotný zákon).

Alfasiho zdroje jsou různé, obvykle je neudává; vedle Talmud Bavli používá zvláště Še'iltot Achaje ze Šabchy, Halachot Pesukot a Halachot Gedolot, responsa a komentáře Chaje Gaona a Chananela b. Chušiel, z něhož mnoho přebírá. Dalšími jeho zdroji jsou anonymní Sefer Metivot, spisy Nisima Gaona, Hilcheta Gavrata od Samuela haNagida, Chefec b.Jacli'ah.

Alfasi se také dosti zabývá agadou v Talmudu, kterou dřívější kodifikátoři téměř úplně přehlíželi. Zařazuje agadot, jež učí správnému a morálnímu chování a ukazuje tak cestu všem pozdějším kodifikátorům. Alfasiho dílo je tedy cenné i kvůli agadě a právem je nazýváno Talmud Katan (=malý Talmud).

Sefer haHalachot vyšla poprvé tiskem v Konstantinopoli 1509, druhé vydání v Benátkách (1521) má mnoho různých glos, pozměňujících formu díla. Důležitým rysem Halachot jsou Alfasiho četné revize toho, co napsal „a co musí být opraveno“. Opravy jsou zčásti kvůli kritice, zejména jeho žáka Efrajima, jak dokládají různí rišonim: „Zdá se, že kvůli němu Alfasi změnil svůj názor a nařídil vymazat to, co k věci napsal.. a nahradil to opraveným, jak lze najít v některých opisech“. Opravy nebyly vždy do různých opisů jeho díla zařazeny, proto existuje mnoho verzí díla.

Židovští učenci dalších generací byli neúnávní v obdivu k Alfasiho i jeho dílu. Maimonides napsal: „Halachot velkého rabiho, našeho učitele Izáka, pozeňnané paměti předčí všechna ta díla (gaonské kodexy)...neboť obsahuje všechna rozhodnutí a zákony, potřebné za našich dnů...a až několik málo, ani ne deset, jsou jeho rozhodnutí nenapadnutelná.“ V jednom se svých responsí však Maimonides píše, že se od Alfasiho liší asi ve 30 případech. Doporučuje Alfasiho dílo svému žákovi Josefu b.Juda k hlubšímu studiu, také sám je učil své žáky. Izák b.Samuel haZaken o Alfasiho řekl: „Člověk by se marně namáhal vytvořit takové dílo, kdyby duch B-ží nebyl s ním“. Abraham b.David z Posquières, který měl sklon tvrdě kritizovat jiné autory, napsal: „Spoléhal bych na Alfasiho slova, i kdyby řekl, že právě je levé.“ Menachem haMeiri vždy mluvil o Alfasiho jako o „největším z kodifikátorů“. Ani Alfasiho kritici nenašli chybu na jeho díle, spíše jen opravili, co bylo třeba, neboť všichni uznávali nesmírnou užitečnost díla.

Josef Karo pokládal Alfasiho za hlavní ze tří pilířů, na nichž postavil svůj vlastní kodex. Na sklonku středověku, kdy byl Talmud v Itálii zakázán, Alfasiho dílo bylo výslovně ze zákazu vyjmuta a v 16.-19. st. bylo hlavním předmětem studia italských Židů.

Existuje mnoho kritik a komentářů k jeho slavnému dílu. Mezi jeho komentátory byli největší talmudičtí učenci, např. Alfasiho žák Efrajim, Zecharja ha-Levi, Abraham b.David, Nachmanides, David haKohen z Lunel, Aron ha-Levi z Barcelony (haChinuch), Samuel b.Meir, Jacob Tam, Reuben Gerondi- téměř všichni byli ze Španělska a jižní Francie, neboť zejména tam se Halachot studovaly ještě víc než samotný Talmud. Vedle kritik a komentářů sem patří i spisy, jež vlastně na Alfasiho nezávisí, ale používají jeho způsob uspořádání díla, nejvýznamnější jsou díla Ašera b. Jechiela a Mordecaje b.Hilela (ačkoliv ten vůbec Alfasiho nezmiňuje)

Bylo shromážděno a přeloženo do hebrejštiny na 300 jeho responsí (poprvé tiskem 1781), přes 150 bylo publikováno v původní arabštině s hebrejským překladem.

Ašer ben Jechiel, také Ašeri a Roš (cca 1250- 1327) Významný halachista, otec Jacoba ben Ašera, autora Arbaa Turim

Jeho prvními učiteli byl jeho otec (jenž byl stoupencem Judy b.Samuela he-Chasida) a starší bratr. Nějakou dobu strávil ve Francii, zřejmě v Troyes a pak žil v Koblentzi, odkud odešel do Wormsu, kde byl jeho učitel Meir b.Baruch z Rothenburgu jmenován 1281 rabinem. Meir uznával svého žáka a jmenoval ho členem tamního bejt dinu. Po Meirově uvěznění se Ašer stal uznávaným vůdcem německého židovstva a neúspěšně se snažil dosáhnout osvobození svého učitele; byl ochotný obětovat na to větší část svého jmění. Vyznamenal se svými aktivitami v období masakrů 1298 a právními rozhodnutími ve věcech, vyplývajících z rozpadu života rodin i komunit. V obavě, že ho potká stejný osud jako Meira z Rothenburgu, opustil Ašer r. 1303 Německo. Následujícího roku byl v Barceloně, cestou do severní Itálie a Provence, kde ho s velkou poctou přijal Solomon .Abraham Adret. V r. 1305 přijal místo rabína v Toledu. Jeho syn Juda uvádí, že krátce nato odmítl žádost německých autorit, aby se vrátil do rodné země; chtěli mu poskytnout průvodní císařský glejt a oddíl 50 vojáků.

Ašer byl vtažen do soudobého problému studia filosofie. V Provinci zjišťoval, že výhradně studiem Tóry se tu zabývají jen „ojedinělé osoby“; připisoval tento fakt široce rozšířenému studiu filosofie. Z Barcelony poslal povzbuzující dopis vůdci protivníků studia filosofie, jímž byl Abba Mari Astruc. Ašer, vědom si nebezpečí konfliktu, navrhl jednání k urovnání protichůdných postojů. Když Solomon Adret navrhl zakázat studium filosofie všem, kdo mají méně než 25 let, Ašer již z Toleda přiměl místní vůdce k podpoře tohoto zákazu. Kritizoval ty, kdo využívali svého vlivu u dvora k vlastnímu prospěchu, a stejně byl i proti zvykům, jež vznikly pod vlivem křesťanského prostředí, např. stejná práva na dědictví manželovi i manželce, odkaz celého jmění nejstaršímu synovi (jak to bylo obvyklé u šlechty), uvěznění dlužníků, donucení manžela, aby dal souhlas s rozvodem po manželčině prohlášení, že není ochotna s ním žít. Ašerův obrovský vliv a morální kredit umožnil mu překonat všechny obtíže, s nimiž se při těchto aktivitách setkával; jeho duchovní vliv uznávala i kastilská královna Maria de Molina.

Jeho responsa jsou někdy výrazem mírnosti a pokory, typické pro německou školu, jiná opět odrážejí neústupnost a autoritu člověka, jenž hovoří za nejvyšší politické a právní kolegium španělských Židů. Když valencijský rabín trval na svém stanovisku vzdor přijaté praxi i názoru Ašera, pohrozil mu Ašer trestem smrti v případě, že všechny ostatní odstrašující prostředky

(vyjmenované v dopise jednomu z valencijských učenců) zůstanou bez účinnosti. I přes jeho výhrady a pochyby, pokud jde o právo rabínů ukládat hrdelní trest, dovolil, aby rabíni jednali tak, jak bylo obvyklé ve Španělsku a souhlasil s trestem zmrzačení pro udavače.

Ašer uvedl do Španělska systém studia tosafistů a pokoušel se ustavit německý minhag. Je pokládán za jednu z významných autorit, jež zpečetily dílo německých a francouzských kodifikátorů, sčítající je s španělskou halachou. Věren metodě tosafistů, podrobil ustanovení rišonim a geonim kritickému zkoumání a neváhal s nimi nesouhlasit, pokud jejich stanoviska nebyla dostatečně podepřena talmudickými prameny. Doslova všechny obce ve Španělsku mu svěřovaly své problémy a na jeho ješivě byli studenti z celé Evropy, včetně Ruska. Pokud šlo o věci, jež Tóra výslovně nezakazuje, Ašer byl hotov opustit vlastní stanovisko ve prospěch silné opozice, kvůli zachování míru; neváhal však nikdy zaujmout pevný postoj vůči nežádoucím trendům života komunit. V odpovědi na stížnost, že příslušníci významných rodin nebyli jmenováni chazany (kantory), důrazně tvrdí, že kritériem není ani význačný původ člověka, ani příjemný hlas, ale pouze jeho morální chování.

Jeho negativní postoj k filosofii nezahrnoval vědu obecně, povzbuzoval Izáka b.Josefa Israeli, aby napsal svůj Jesod Olam. Znal německé právo i španělské občanské právo, jeho znalost arabštiny se však omezovala jen na mluvenou řeč. Poté, co pozbyl všechn svůj majetek v Německu, žil v nouzi a jeho syn uvádí, že když otec zemřel, jmění nestačilo k vykonání jeho poslední vůle. Přesto Ašer i ve Španělsku odváděl desátky ze všech svých příjmů.

Halachická díla:

1/ Piskej haRoš (také zvana Hilchot ha-Roš, Sefer ha-Ašeri-, založena na Alfasiho díle. Soustřeďuje v něm rozhodnutí dřívějších kodifikátorů a komentátorů. Zahrnuje většinu talmudických traktátů, a dále Halachot ketanot, např. seder avoda, tuma, cicit, tfilin, mezuzah, chalica, mila.

2/ Responsa- Rozsáhlá sbírka, čítající přes 1.000 responsí, uspořádaná do 108 kapitol, rozdělených do sekcí. Jsou velmi významná pro studium vývoje halachy a skýtají průnik do kulturního života španělských a německých Židů.

3/ Komentář k Mišně, k řádům Zeraim a Tohorot, z větší části jsou zkrácením komentáře Samsona b.Abrahama ze Sens. Ašer použil i Maimonidova komentáře k Mišně, přeloženého Israelem b. Josefem.

Napsal i komentáře k traktátům Sota (část),Midot, Tamid a Kinim.

4/ Tosafot- zkrácení Sensových tosafot s připojenou novelou Meira b. Barucha z Rothenburgu a názory

španělských učenců; je to zřejmě plod jeho vyučování na ješivě, zahrnuje všechny traktáty Talmud Bavli.

Jeho komentáře a tosafot se studovaly hlavně ve Španělsku, v jiných zemích byly prakticky neznámé. Napsal zřejmě i komentář k Pentateuchu, ale komentář vydaný tiskem v Hadar Zekenim 1840 napsal jeden z jeho německých žáků před r. 1327.

Ašerovu zbožnost a příkladné chování odráží jeho slavná práce, známá jako Orchot Chajim, Hanhagot haRoš nebo Cava'atha Roš, obsahující 131 etických výroků, uspořádaných pro každý z šesti všedních dní, v nichž dává podrobná pravidla pro soukromý, rodinný i veřejný život Židů, jakož i pro vztah Židů a pohanů. Požaduje poctivost, zdvořilost a upřímnost v jednání s nežidy.

Jacob ben Ašer, také Baal haTurim, Tur (asi 1270- 1340) Halachická autorita, syn Ašera ben Jechiela (Roš)

Studoval u svého otce. R. 1303 provázal otce do Toleda, kde žil ve velké chudobě, zdráhal se působit jako rabín a oddal veškerý čas studiu. Při učení se vyhýbal rozvlácnosti a kasuistice. Typický jeho ztýl vykazuje už jeho první dílo, Sefer haRimacim, v němž podává halachická rozhodnutí vyvozená z otcova spisu Ha-Ašeri (pod názvem Kicur Piskej haRoš vyšlo tiskem v Konstantinopoli 1515).

Jacobův věhlas založilo jeho největší dílo ArbaaTurim (podle něj je nazýván Baal haTurim). Cítě, že „logika selhává, vzrůstá rozpornost, názory se různí tak, že není jediného halachického pravidla, u něhož by se nelišily názory“, rozhodl se sepsat dílo, zahrnující všechny halachot a zvyky, povinné pro jednotlivce i komunity. Dílo je rozčleněno do čtyř částí, turim-řad:

1/ Orach Chajim- 697 kapitol, pojednává o požehnáních, modlitbách, šabatu, svátcích a půstech.

2/ Jore Dea- 403 kapitol o rituálních zákonech, počínaje šchitou a trefot a konče lichvou, modlářstvím a smutkem.

3/ Even haEzer- 178 kapitol o zákonech vztahu muže a ženy, manželství, rozvod, chalica, ktuba.

4/ Chošen Mišpat- 427 kapitol o občanských zákonech a interpersonálních vztazích. Uspořádání díla, jednoduchý styl, bohatost obsahu z něj udělaly základní halachické dílo a zahájily novou

etapu kodifikace halachy. Jacob vždy nejdříve cituje talmudický text i komentáře k němu a názory dřívějších autorit, poté stanoví halachu, většinou podle Maimonida a svého otce. V otázkách víry však neváhá výslovně Maimonidovi oponovat. Znal názory Chasidej Aškenaz, jehož vliv je zřetelný zvláště v Orach Chajim. Pro svou vynikající úroveň se dílo rozšířilo všude v diaspoře a jeho autoritu uznali a přijali židovští učenci všech generací, mnozí k němu napsali své komentáře (Josef Karo, Izák Aboab, Jacob ibn Chabib, Joel Sirkes). Když Josef Karo psal své největší dílo Bejt Josef, rozhodl se „založit je na Turim...protože obsahuje nejvíce názorů poskim“.

Jacob napsal i komentář k Pentateuchu, obsahující nejlepší výklady pšat (= doslovný, přímý význam) dřívějších biblických komentátorů, např. Saadji Gaona, Rašiho, Abrahama ibn Ezry, Davida Kimchiho a dalších, přehlíží zejména kabalistické výklady, ježto „má duše nepronikla do jejich tajemství“. Na úvod každého oddílu připojil „jako malý předkrm gematrijot a vysvětlení masory, aby přivábil mysl“. Ironií je, že právě tyto „malé předkrmy“ byly publikovány asi o 300 let dříve než hlavní část jeho díla a jež byly široce známy mnoha generacím. Jacob nezastával rabínský úřad, nedostával odměnu od komunity, ale byl činný pro obec.

Pozdější tradice udává, že Jacob se vydal do Erec jisrael, avšak cestou zemřel

Jacob ben Chabib, také Ibn Chabib, Jacob ben Solomon ibn Chabib (asi 1445-1515/16)

Rabínský učenec, význam pro halachu i agadot

Jeho rodištěm byla kastilská Zamora, kde byl údajně žákem Samuela Valencijského. Stal se významným učencem Kastilie, roš ješiva v Salamance, jež byla jednou z největších ve Španělsku. Po vyhnání Židů ze Španělska r. 1492

odešel do Portugalska, před r. 1501 do Thesaloniky, kde se stal jedním z čelných učenců. Nejdříve učil v domorodé komunitě, později byl až do své smrti rabinem v komunitě španělských vyhnanců. Jeho jméno se objevuje mezi prvními podepsanými na prvních

thesalonických nařízeních, některá zřejmě i sám formuloval. Byl v čele tamní ješivy. Současníci i následovníci hovoří o něm s nejvyšší úctou jako o gedol hador (největší z generace), mofet hador (zázrak generace), hogaon.

Jeho responsa se dochovala v dílech soudobých i pozdějších učenců (Elijah Mizrahi, Samuel di Medina..), některá v rukopisu. Je často citován ve spisech velkých učenců té doby (David b.Chajim haKohen z Korfu, Josef Karo...). Zachovaly se i části jeho halachických prací: Josef Karo cituje v Bejt Josef z Jacobova komentáře k začátku Orach Chajim a Jore Dea.

Jeho četná responsa ukazují jeho výrazný zájem o problémy, zaměstnávající generaci po vyhánění- např. případ bezdětné vdovy, jejíž švagr, od něhož měla dostat chalicu, mezitím konvertoval ke křesťanství- a o nové problémy, jež se vynořily po usazení španělských Židů v místech, kde byly odlišné náboženské zvyklosti (minhagim) . Jacob zaujímá k zvykům těchto komunit tolerantní postoj a přijímá kompromisní rozhodnutí, nevnučuje jim svůj pohled, jak to dělali učenci další generace. Výslovně uvádí, že nestudoval filosofii a vědy metodicky, i když se jimi v mládí zabýval, rovněž jeho znalosti kabaly pocházely z občasného čtení.

Jacobova sláva však nepramenila z toho, že byl halachickým učencem a vůdčí osobností v Thesalonice, ale na tom, že byl autorem Ejn Jakov, kde shromáždil agadot z Tamud Bavli a některá z Talmud Jerušalmi. K této sbírce připojil komentář, vybraný z komentářů Rašiho a tosafot

k Talmudu a z novel k Talmudu od Nachmanida, Solomona b.Abrahama Adreta, Ašera b.Jechiela a Nisima b.Reuben Gerondi. Často cituje slova komentátorů Talmudu a halachistů k agadě. Záměrně se vyhýbá výkladu filosofických prací, jejichž autory setrval kritizuje. I když v prvních řádech, zejména Zeraim a Moed jsou četné citace dřívějších autorit, jeho vlastní podíl je obsáhlý, zvláště v Berachot a Šabat. Uvádí i citace rišonim jinak neznámé. Komentářem vyjadřuje své náboženské, sociální a kulturní cíle, tam, kde ostře kritizuje filosofickou školu, opírá se většinou o takové autority, jako Nachmanides a jeho škola, Nisim Gerondi, Chsdaj Crescas. Vede čtenáře k prostému významu textu a k jednoduché víře. Občas lze v jeho díle najít otevřenou skrytou polemiku s křesťanskými názory a domněnkami.

Účelem jeho díla bylo vychovat širokou veřejnost k náboženskému životu a opravdové víře, vzdor historických okolnostem a událostem své doby. Velký význam komentáře je i v odkrytí problémů, jimž čelila jeho generace, např. postoj k otázce víry v mesiáše či k světskému studiu. Přes Jacobovu výraznou a silnou osobnost vykazuje jeho dílo pokoru a snahu nevnučovat druhým vlastní názor. Jacob říká, že od doby, kdy začal pracovat na svém díle, zanechal veškeré práce pro komunitu; zjevně se od r. 1514 věnoval pouze svému dílu, jehož první část dokončil 1516.

Ejn Jakov vyšel již ve více než 100 vydáních a byly k němu napsány desítky komentářů. Ačkoliv Jacob své dílo zamýšlel jako populární a pro široké vrstvy, intenzivně je využívají učenci.

Šabat tento týden začíná v pátek v 15'38, a končí v sobotu v 16'53.

Délka dne je 8 hod 21 min; délka skutečné hodiny činí 42 minuty, východ jitřenky 6'48; doporučený čas ranní modlitby (talit a tfilin) v 6'09 hod; východ slunce v 7'30; polovina dne 11'38; čas odpolední modlitby (mincha gedola) ve 12'08, (mincha ktana 14'07, plag mincha 14'59) západ slunce (škia) 15'51; východ hvězd v 16'28 podle Holešova (jihovýchodní Morava); Čechy + 10 minut; podle kalendáře Kaluach